

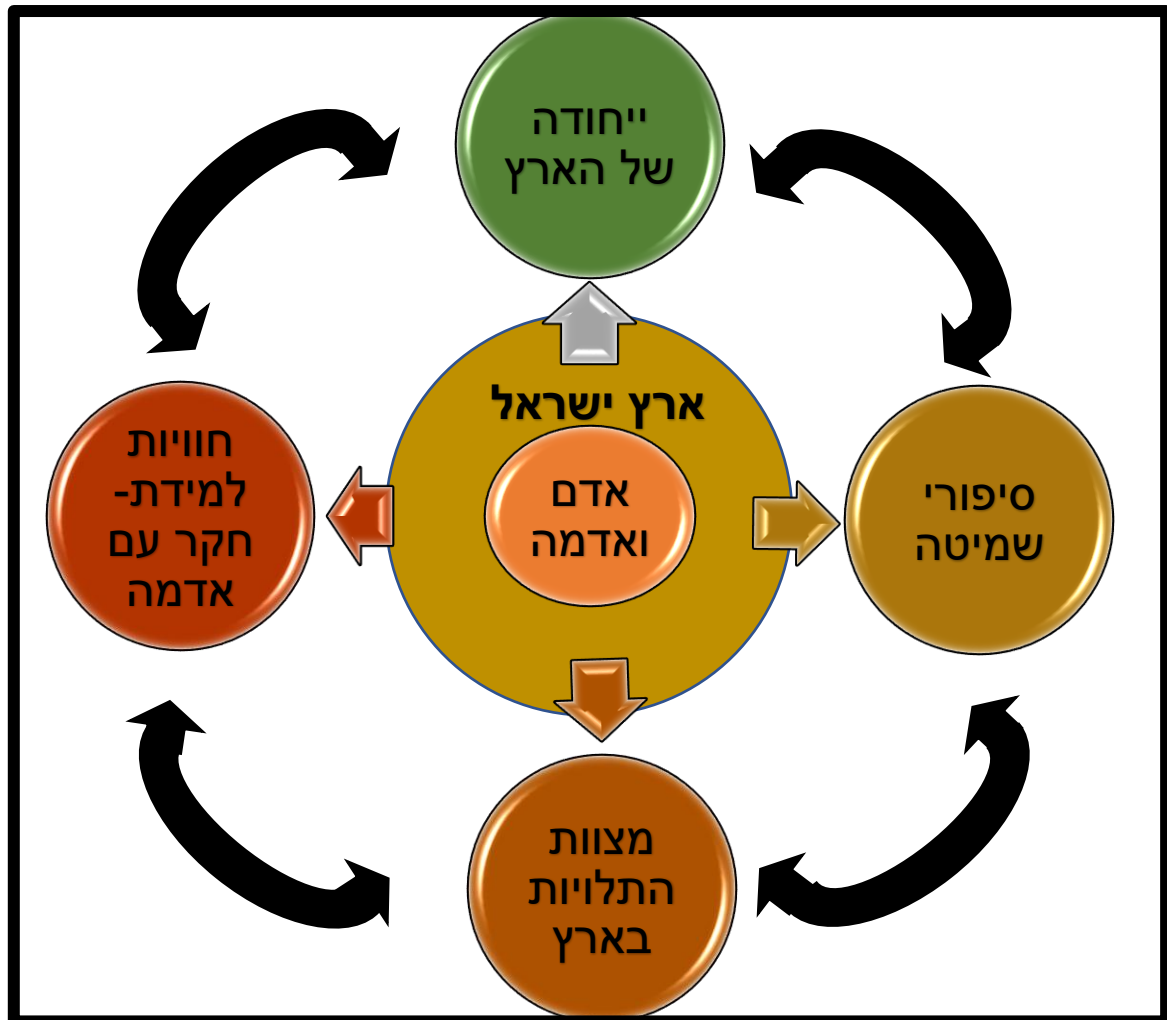

אדם ואדמה בארץ ישראל

עוגני הגן העתידי בנעצים
באדמת השמיטה

כתבה:
רחל סלייטר

תוכן העניינים

להרחבה ניתן לקרוא באתר מינהל החינוך הדתי/ קדם יסודי/קרבה שנת השמיטה:

[kd6.pdf \(education.gov.il\)](https://education.gov.il/kd6.pdf)

ייחודה של ארץ ישראל

❖ טוב הארץ

התורה וחז"ל מתארים ומשבחים את טובה של ארץ ישראל. באתר מינהל החינוך הדתי בחוברת שמיטה מובאים פסוקים ושפע מדרשים המדגישים את מעלותיה הגשמיות של הארץ, וגם את מעלותיה הרוחניות.

ביטוי אישי: את טוב הארץ נוכל לחשוף לילדים באמצעות המדרשים הללו וגם באמצעות ציורי נוף של ארץ ישראל (כמו נחום גוטמן, ציונה תג'ר וראובן רובין) הם יכולים להוות מקור השראה עבור הילדים. נוכל לאפשר להם לספר/לתאר/ להגיד/להמחיש/לצייר/ לכייר או להשתמש בכל ביטוי יצירתי אחר.

כדי שהילד יבין שלכל אדם יש את הביטוי האישי, אפשר לבקש מהם לשאול את בני המשפחה המצומצמת והמורחבת מה טוב בארץ ישראל. כך הילד יוכל לגלות שיש זוויות ראייה שונות לאותו עניין. להרחבה מומלץ לקרוא את המאמר "מעלות הארץ" שכתב הרב דוד ח' הכהן - <https://www.yeshiva.org.il/midrash/13120>

➤ קדושת הארץ

"אמר הקב"ה חביבה עלי ארץ ישראל שקידשתי אותה מכל הארצות שבעולם" (מסעי אות ו), ואכן, כך נפסק במשנה בדברים הנוגעים להלכה, שארץ ישראל "מקודשת מכל הארצות" (כלים א ו). שתי קדושות יש לארץ ישראל: קדושה עצמית, מחמת השכינה השורה בה, וקדושה הבאה על ידי ישראל (בימי יהושע ובימי עזרא) והיא הגורמת לחיוב המצוות התלויות בארץ.

קהילתיות (זהות יהודית): אפשר לשזור את קדושת הארץ במהלך סיפורי התורה המסופרים בגן במהלך השנה. לדוגמא: מצוות יעקב אבינו לביתו בשעת ביאתם לארץ להסיר את אלוהי הניכר ובסיפור יונה שבו אנו לומדים שרק בארץ ישראל שורה השכינה.

➤ נחלת אבותינו

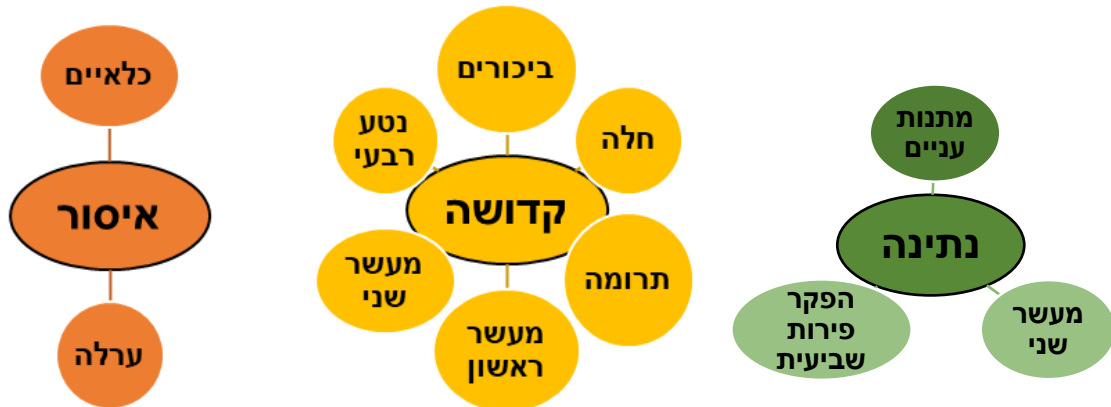
קשר מיוחד קיים בין עם ישראל וארץ ישראל. הביטוי הראשון לקשר היה בפניה של הקב"ה לאברהם "לך לך...". גם בגלות הארוכה נשמרה זיקת הנצח בין עם ישראל לארצו, ואחרי אלפי שנים הוא חזר למולדתו. **קהילתיות (זהות יהודית):** הקב"ה הבטיח את ארץ ישראל לאבותינו, והם אכן התהלכו בה לאורכה ולרוחבה ובחרו לגור דווקא בה. את הקשר בין אבותינו לבין ארץ ישראל נוכל להביא לידי ביטוי בזמן סיפורי התורה, שבה מתוודעים הילדים לקהילה הראשונית שלנו, קהילת עמנו.

שתים עשרה פעמים מוזכרת הבטחת ה' לאבות בדבר ירושת הארץ. אפשר לשים דגש מיוחד על פסוקי ההבטחה, ובכל פעם שנלמד פסוק כזה, נוכל לציין זאת על ידי אפיון טקסי קצר כגון שיר, ממתק המזכיר את ארץ זבת חלב ודבש, או בכל דרך יצירתית אחרת.

בסיפורי התורה מוזכרים מקומות רבים בארץ ישראל. על מנת שהילדים יכירו את המקומות הללו אפשר להראות את מיקומו במפה ובכל פעם שנזכיר אותו ולסמן אותו. את המפה אפשר להניח בפינת הלאום כמפה פעילה, ולידה סמלילים כגון מזבח, אוהל, אשל, סולם וכו' ולתת לילדים להניח אותם במקום המתאים. אפשר גם להכין משחק-מסלול המבוסס על מפת ארץ ישראל שבו יתחקו הילדים אחרי הליכתם של אבות האומה.

מצוות התלויות בארץ

מצוות התלויות בארץ הן מצוות הקשורות לעבודת הקרקע בארץ ישראל. המצוות בנויות סביב שלושה צירים: **נתינה**, **קדושה ואיסור**:

ריבוי המצוות התלויות בארץ ומורכבותן גורם לנו, הגגנות, לפעמים להימנע מלעסוק בהם. עם זאת ניתן להתמקד במספר מצוות שהילד יכול לחוות אותן ולשלב אותן בהתאם לנלמד בגן. לדוגמא, על כלאיים נוכל ללמוד כשנשתול ירקות בגינת הגן. על מתנות עניים כשנלמד את מגילת רות. על חלה כשנאפה חלות בגן וכדו'.

על מנת להאזיב על הילדים את המצוות התלויות בארץ, כדאי ללמוד עליהן באמצעים אומנותיים שונים כמו דרמה, יצירה, מוסיקה, סיפורים, תנועה וטיוולים. באתר מוצעות פעילויות שונות הקשורות למצוות התלויות בארץ. אפשר לראות באתר יוזמה יפיפיה של הגגנת סיגל יונה. לאחר שעסקו בגן בנושא הביכורים, המחיצו הילדים וההורים את מסכת ביכורים ברחובות העיר העתיקה בירושלים במסיבת סוף שנה. <https://meyda.education.gov.il/files/hemed/aharon034.pdf> עמ' 36

קדושת הארץ איננה רק מושג הלכתי;

והיא מציאות רוחנית ממשית, והיא שורה על הארץ הזאת,

על הווייתה הגשמית, על סלעיה ואבניה,

על אדמתה ועל אווירה, על צמחיה ועל פירותיה.

מכאן הזיווג שפירות אלה מוזוברים במצוות מיוחדות,

ומכאן הזיווג התלוי באדמה זאת, ורק בה.

הרב ישראל, מתוך "פרקים במחשבת ישראל"

חוויות של למידת חקר עם אדמת ארץ ישראל

למידה במרחבי החיים בואו נכיר ונחוש השנה את רגבי אדמתה של ארץ ישראל במגוון דרכים יצירתיות. האדמה נמצאת בסביבתנו הטבעית של הילד ואין צורך להרחיק לכת כדי לראות, לחקור ולגלות. הילד משחק בחול, לש חימר ומאוד אוהב לשחק בבז. הילד נהנה לגלות בעלי חיים המסתתרים בקרקע ומסתקרן למראה קן נמלים או טחביות המתכדרות מתחת לאבנים.

את הקשר המשחקי של הילד עם הקרקע אפשר להפוך לקשר מדעי. קשר מדעי משמעו רצון וסקרנות לחקור את סביבתו הקרובה של הילד. לימוד המדע משולב בהתבוננות מעמיקה בבריאה הנפלאה וחיזוק האמונה בבורא עולם אשר ברא עולם נפלא. תוך כדי הלימוד גם ניצור חיבור של קרבה ואהבה לארצנו – ארץ ישראל.

נוכל לבקש מהילדים להביא אדמה מסביבת הבית שלהם ומטוילים שהם מטיילים בארץ עם משפחותיהם. מעניין מאוד יהיה לגלות את מגוון צבעי האדמה – החול, הלס, החמרה ועוד. הילדים ייהנו **מחקר וגילוי של תכונות האדמה בעזרת החושים**: הצבע, המרקם, הצמיגות, הצורה, הריח והטמפרטורה. בחוש הטעם לא נעזר, אך נוכל לספר על אליעזר בן הורקנוס מתוך "כה עשו חכמינו". המקור לסיפור: https://www.sefaria.org.il/Pirkei_DeRabbi_Eliezer.1?lang=he

בהמשך נוכל לשאול את הילדים: מה יש בתוך האדמה? לאחר ההשערות שלהם הם יוכלו לבדוק ולגלות האם ההשערות שלהם היו נכונות והאם אכן הם גילו את מה שהם שיערו. ילדים נהנים לחפור באדמה ולמצא בה דברים. הם גם רואים ספרים וסרטים שבהם רואים מערות, בעלי חיים חיים בתוך האדמה, אנשים המטמינים אוצרות באדמה ועוד. לכן, יהיו, לבטח, שלל תשובות לשאלה הזאת. הילדים יוכלו להתייחס לבעלי חיים, לחלקי צומח, לאבנים. אפשר לעורר שיחה שבה הילדים יעריכו האם ההשערות של חבריהם נשמעות סבירות.

את האדמה שהביאו הילדים ממקומות שונים בארץ, יוכלו הילדים להדביק על **מפה של ארץ ישראל**, בהתאם למיקום שלה בארץ. זאת תהיה למידה משמעותית שבה הילד יכיר את המפה מתוך התבוננות עם חבריו על צבע האדמה ועל המיקום שבה כל אחד הדביק אותה.

ביטוי אישי ויזמות ופעילות עם משחקי אדמה יוסיפו עונג וחיבור של הילדים לאדמה. הם יוכלו לשנות את תכונות האדמה על ידי הוספת מים ונייר, לישה וערבוב. לילדים ניתן מרחב עצום של ביטוי אישי תוך כדי שילוב חושים, רגש וחשיבה.

מאדמת הנייר אפשר ליצור מה שחפצים: משחקים, מבנים, צעצועים ועוד, ולאחר היבוש לשחק עם מה שיצרו. מומלץ לקרוא את הספר "משחקי האדמה" של איתן שקד להרחבה.

השמיטה

מצוות השמיטה היא אחת מ"המצוות התלויות בארץ" המבטאות את הקשר בין עם ישראל לארצו. הרב אברהם ליפשיץ מתאר את מצוות השמיטה במילים אלה: "השמיטה מחייבת כל חקלאי בארץ ישראל לחדול מעבודה בשדהו אחת לשבע שנים, להפקיר את פרותיו, לתת לאדמה מנוחה ולאפשר לכל אדם, ואף לבהמות, להיכנס לשדה וליטול מברכת האדמה. בנוסף, בסיומה של שנה זו, נדרש מי שהלווה כספים לזולתו לוותר על החובות הכספיים שהלווים לא הצליחו להחזירם. בכך מקבלים הלווים הזדמנות להתחלה כלכלית חדשה. מלבד הלימוד ההלכתי, שנה זו מספקת הזדמנות נפלאה להעצמת ההיבטים האמוניים, החברתיים, הלאומיים והסביבתיים העולים מקיומה. זו הזדמנות לעסוק ברעיון הגדול שמבטאת מצווה זו – לא אנחנו השולטים, אלא הקב"ה. הוא המחליט, ואנחנו חייבים לקחת פסק זמן ממרוץ החיים שלנו, להתבונן עליהם ולבנות את עצמנו, ליצור זמן איכות לעצמנו ולתקן טעויות אישיות, חברתיות ולאומיות שנצברו בשש שנות המעשה".

אחת המטרות העיקריות בנושא השמיטה היא לחבב על הילדים את המצווה החשובה הזאת. נתייחס יותר לקדושה שנכנסת לחיינו בשנה הזאת ונמעט בפרטי ההלכות שאין נוגעות להווי חיינו של הילד הרך. ניגש לנושא השמיטה בקדושה ובשמחה על אשר אנו זוכים למה שעם ישראל התפלל לו במשך אלפי שנים.

נושא השמיטה כולל בתוכו עניינים חשובים והלכות שונות, ולעתים העיסוק בו נראה מסובך ומורכב. הלימוד לילדי הגן יתמקד בחשיבות המצווה וקדושתה. סיפורי השמיטה, השיחות והפעילות שנעשה בגן יהיו בנקודות החיבור של הילד הצעיר לנושא השמיטה. סיפורי שביעית נמצאים באתר מינהל החינוך הדתי. <https://edu.gov.il/sites/Hemed/main/shmita/Pages/kdam.aspx>. אפשר לעסוק בסיפורים גם כפי שמוצע בחוברת שמיטה וגם באופן הבא המשלב את עוגני הגן העתידי.

סיפורי שביעית

הסיפור: מצווה חדשה

קהילתיות – זהות ושייכות יהודית

בסיפור זה מגלים הילדים את קיומה של מצווה, שאף פעם הם לא שמעו עליה. כדי להבין את משמעותה של מצוות שמיטה הן לאדם והן לאדמה, כדאי להתחיל במה שמוכר להם:

שיחה על מנוחת הגוף:
כיצד אנחנו נחים? מה אנו עושים בזמן מנוחה?

שיחה על מנוחת השבת:
כיצד אנחנו נחים בשבת?

שבת הארץ: מי נח בשנת שמיטה? האדם "שֹׁדֵךְ" לא תזרע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר, או האדמה "וְשָׁבְתָה" הָאֲרֶץ שְׁבֹתָ לָהּ? אפשר להשוות עם הילדים בין השבת לבין שנת שמיטה. הם יוכלו לגלות את המחזוריות של 7, הסיבה למנוחה, מי שובת ועוד.

להרחבה:

חוברת שמיטה: <https://meyda.education.gov.il/files/hemed/gan/shmita2.pdf>

פרשה על המפה/פרשת הר: <https://meyda.education.gov.il/files/Hemed/gan/parash31.pdf>

הסיפור: מותר לקטוף

קהילתיות – זהות ושייכות קהילתית

בסיפור זה
מופתע הילד
לגלות שבשנת
שמיטה מוזמנים
זרים לקטוף
פירות מעצים
הגדלים בגינת
משפחתו, בגלל
שהפירות הינם
הפקר בשנה
זאת. בשיחה יוכל

הילד לגלות את אחד מטעמי השמיטה העוסק במעגל החברתי של יצירת צדק וחסד עם החלשים - "וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ".

בימנו, רק מיעוט מהתושבים בארץ הם חקלאים, ורוב האנשים גרים בערים, בבניינים רבי קומות, ולכן שנת השמיטה איבדה במעט את הצביון המיוחד שלה. בתקופה האחרונה מתעורר שיח אודות "שמיטה ישראלית". הציבור הרחב מבקש קשר עם השמיטה. מטרתה של השמיטה הישראלית היא לדבוק בצדדיה הערכיים של השמיטה, גם אם אין בהם זיקה לאדמה. היא לא מפחיתה מאומה מחשיבותה של שביתת קרקעות והעיסוק בהלכותיה של השמיטה, אלא מנסה לסחוף ציבור החי בתנאים אורבניים לקחת חלק במהותה וברוחה של השמיטה. הרב יעקב אריאל במאמרו "כשהשמיטה שוכחת את הר סיני" כותב: "הערך החברתי של השמיטה תופס תאוצה. גם הציבור הכללי, שאינו רואה את עצמו שומר מצוות, נדלק לרעיון החברתי של השמיטה", כפי שאמר אחד מתושבי תל-אביב ששמע לראשונה על ערכי השמיטה: "אני אפקיר את מקום החנייה שלי בשנת שמיטה". אחת ההצעות לרעיון חברתי בשנת השמיטה הוצעה על ידי הרב רמון והיא "הפקרת שעות" - כל אדם יתרום שעה מזמנו, אחת לשבוע, למען הכלל. כדי שהילדים יוכלו ליישם את הטעם הזה, כדאי לחשוב איתם על מאגר רעיונות למשימות עזרה ונתינה בגן, בבית ובקהילה. כמובן שהרעיונות צריכים להיות בהתאמה לגיל הילדים, מיקום הגן ובמרחבי החיים של הילדים. (טיפול גינה ציבורית, אימוץ בית אבות...). רעיונות נוספים אפשר למצוא גם בחוברת "יוזמות פורחות בגן הילדים" <https://meyda.education.gov.il/files/hemed/aharon034.pdf>

הסיפור: תלמידי חכמים בארגז החול

זמנות ויצרנות

בסיפור זה תוהים הילדים איך אפשר לחגוג את ט"ו בשבט בשנת שמיטה, ללא השתילה המסורתית. הדיון המתעורר בין הילדים בסיפור יכול להוביל לחקר האם יש אפשרות לשתול צמחים בשנת שמיטה?

נסביר לילדים שאם רוצים לגדל צמח בעציץ בשנת שמיטה צריך לשמור על שני תנאים: 1. גג מעל הצמח,

2. ניתוק הקשר בין האדמה לצמח. אסור ששורשי הצמח יגעו באדמה.

לאור התנאים הללו, ינסו הילדים להציע פתרונות לגידול צמח בעציץ בשנת השמיטה. כל ילד יוכל לקבל עציץ. עדיף ששורשי הצמח יבצבו בתחתית עציץ. כדי לשמור על הלכות השמיטה צריך לקנות את העציצים לפני שנת השמיטה, ולעשות את הפעילות בגן.

הילדים יחשבו איך אפשר להכין גג מעל העציץ, ואיזה מצע אפשר להניח מתחתיו כך שינתק בין השורשים לרצפה. אפשר להציע לילדים מצעים שונים (פוליק, בד, בריסטול, פלסטיק וכדו'). כל ילד יבחר מצע, יניח עליו צמח בתוך הגן, ויבדוק בכל יום האם השורשים הצליחו לעבור דרך המצע. באופן דומה יוכלו הילדים למצוא פתרון לכיסוי הצמח על פי ההלכה.

הסיפור: מי יגזום את עץ הצאלון?

למידה במרחבי החיים

בסיפור זה
יוצאים ילדי הגן
לטיול באחת
מגינות הילדים,
ומתעוררת
סיטואציה
הקשורה לאיסור
גיזום בשנת
שמיטה. אף אנו
נוכל לצאת עם
ילדי הגן לחקר

וגילוי במרחבים בסביבת הגן ומחוצה לו. סוגיות שונות הקשורות לשנת שמיטה יכולות לצוף ולהתעורר בסיורים האלה. לעיתים כדאי להיערך לקראת הסיורים: למצוא מקום שבו ענפים חוסמים את השביל, כדאי לדון עימם האם מותר לגזום את הענפים? ואם כן, למה? או למצוא גינה שהעשבים מונעים משיח לגדול וגם שם לצפות שיתעורר דיון בנושא.

בסיורים אלה אפשר לבדוק עם הילדים מה צריכים צמחים על מנת לצמוח. אפשר לעשות זאת על ידי התבוננות עם הילדים על גינת נוי. הילדים יוכלו לגלות שבגינת הנוי יש צינורות השקיה. בסיור אחר נוכל ללכת איתם לשדה הבור גם בימי החורף שבהם נובטים עשבים, וגם בימות הקיץ שבהם כל העשבים נבלו. ולבדוק איתם האם אכן האדמה נחה ואינה מצמיחה בשנת שמיטה. האם לא גדלים צמחים במקום שלא שתלו ולא השקו? יתכן והילדים יתפלאו לראות את הצמחים הרבים שגדלו בשדה הבור לאחר הגשם, וזה יוכל לעורר אצלם את השאלה – מי זרע ומי משקה?

ביטוי אישי בעקבות סיפורי-שביעית

ישנם סיפורי שביעית נוספים באתר, שאפשר שיכולים לעורר פעילות שיעצימו את הביטוי האישי, הקהילתיות, למידה במרחבי החיים והיזמות והיצרנות. לאחר שמיעת הסיפורים, תוכל הגננת להציע לילדים לבחור איזה פעילויות הם היו רוצים לעשות בעקבות הסיפור: יצירה, חקר, שירה, גינה, ריקוד, המחזה, כתיבת סיפור המשך, תכנון ערכת שמיטה כמו כלי לקדושת שביעית, שלט על עצים ועוד